

Нова епоха.

I.

Сучасні, глибокі мислителі-філософи однозгідно констатують, що стоїмо перед загибінню цивілізації XIX. і XX. століття. Всесвітня війна, зроджена тою ж цивілізацією, завдала смертельний удар своїй матері, а рівночасно розпочала переходову добу, в якій сконає довоєнна цивілізація і скристалізується нова культура. Отже живемо в добі, подібній до тої, яка наступила в часі розкладу старинного світу, і яка по зліквідуванню античної цивілізації, створила нову культуру на основах християнської релігії.

„Сучасна доба — пише німецький філософ О. Шпенглер¹⁾ — це доба замирання Європи. За 200 літ нашу культуру будуть згадувати так, як ми згадуємо Грецію і Рим“.

„Ми переживаємо епоху — пише російський філософ М. Бердяєв²⁾ — аналогічну до епохи античного світу. Я глибоко переконаний, що нема повороту, ані до того напруму думок, ані до того устрою людського життя, які панували до всесвітньої війни, до революції і потрясень, що захопили не тільки Росію, але й Європу і весь світ“.

Чому? Бо життя людства і його культури не розвивались по законам, даним Богом — людство йшло не до Бога, але від Бога. І та неприродність людського життя мусіла пімститись, як мститись на ростині недостача соняшнього світла. Ростина кошлявіє і гине. Те саме сталося і з довоєнною цивілізацією, що блукала по нетрах безвірства, неосаяна благословенням Божим. Те, що сталося, мусіло статися. „Ми все повинні памятати — пише М. Бердяєв — що страшні війни і революції, розклад культур і загибіль держав не тільки творяться злою волею людей, але також Провидіння їх посилає“.

II.

Античний світ зі своєю цивілізацією мусів завалитися, коли наступив упадок релігії, коли подоптав закони етики і моралі,

¹⁾ Oswald Spengler, автор творів „Untergang des Abendlandes“, „Preussentum und Socialismus“ і ін.

²⁾ Микола Бердяєв, автор творів „Конець Ренесанса“, „Смысл истории“, „Философия неравенства“, „Новое средневековье“ (тепер живе на еміграції).

коли піддався омані раціоналізму своїх філософів-скептиків, коли матеріялістична насолода стала його ціллю.

Так само мусіла наступити криза цивілізації XIX. і XX. ст. Мусить впасти ця цивілізація — пише М. Бердяєв — „зі своєю раціоналістичною освітою, зі своїм лібералізмом, зі своєю безбожністю і бездушністю, зі своєю індустріально-капіталістичною системою економії, з розяреною боротьбою клас і соціалізмом, що був вінцем довоєнної епохи. Вся капіталістична система економії є дитиною пожераючої і винищуючої похоти. Вона могла повстати тільки серед громадянства, яке остаточно відказалось від всякого християнського аскетизму, відвернулось від неба і виключно віддалось земному задоволенню. В капіталістичній системі порушується справжнє єрархічне підчинення матеріяльного світу духовому. Мамонізм став рішачою силою віку, котрий перш-за-все поклоняється „золотому телцу“. Економічний матеріялізм признав ілюзією і обманом все духове життя чоловіка. Соціалізм є лиш дальшим розвоєм індустріально-капіталістичної системи. Соціалісти беруть від буржуазного капіталістичного громадянства його матеріялізм, його поверховну освіту, його відразу до духа і духового життя, його жадобу нажитись, його боротьбу за егоїстичні інтереси, його неспосібність до внутрішньої концентрації. В парі з капіталізмом і соціалізмом паде і гасне духова творчість... Капіталізм і соціалізм зросли на почві зменшення духовости як результат довгої історичної дороги відвороту від духового центра життя — від Бога. Вся енергія направилась назовні. Отсе і є перехід культури в цивілізацію... *Не церков, а біржа стала пануючою і регулюючою силою життя.* От і зближається кінець тієї епохи... *Коли нема Бога, то нема і чоловіка* — ось що досвідно відкривають нові часи“.

III.

Подібний осуд нашої довоєнної цивілізації видає і О. Шпенглер: „Відсутність релігії в нашому житті — це симптоми смерти культури. Без релігії і містики нема культури, мистецтва, ні філософії. Без релігії існує лише журналістика і вся сучасна творчість є лише журналістикою. Останки культури зберіглись в душі селянства, де зберіглась і справжня мудрість, якої джерелом є лише „страх Божий“. В місті існує лиш цивілізація, а не культура, бо в місті вмерла релігія. Душа міста мертва і пустинна, як Сагара, бо їй бракує життя — релігії. Сучасні вчені, матеріялістичні, безбожні журналісти — то римські ретори, то грецькі

софісти-циніки. Сучасна скептика і безбожність — то подих смерти культури. І Європи ніщо не вратує, бо життя — це здійснювання можливостей, вложений Богом в душу народу, і як ті можливості вичерпані, то культура висихає, гине, як вичерпане джерело. Всі великі творці були релігійними, всі культури жили релігією. Греки ставили святині навіть „богам невідомим“, а наша цивілізація руйнує навіть святині свого Бога; через те в душі сучасного чоловіка порожнеча, безцільність, безплідність, відсутність гармонії, яку мав віруючий Нютон, Гете й інші. Містика і метафізика є конечна во всі віки, бо абсолют нікому не буде відкритий, бо наука ніколи не розв'яже тайн життя і не заступить місця релігії. Релігія і культура — це святощі, це мова, якою людство висловлює тисячі літ те, що терпить, чим живе, до чого рветься. *Релігія — це найвищий вияв життя і його найглибша сторінка.* В життю існує величезна музика сфер, краса і глибина, але її відчути може лише дух, окрилений релігією. Наша сучасність атеїстична, безкрила, глуха на голос вічності, на музику сфер“.

IV.

Вище цитовані філософи — зазначаємо, що оба вони люди світські — не стоять відокремлені. Цілий ряд найбільш чутких умів — філософів і письменників, як Кайзерлінг, Шпанн, Т. Лессінг, Г. Ферреро, Р. Віппер, А. Белій і ін. потверджують вище сказане про історичну кризу людства і культури. Це відчуває також більш несвідомо, як свідомо, кожний чоловік.

Нові часи розпочались релігійним ренесансом — духовим оновленням людства. В західніх краях цей рух вже могучий. Для багатьох з нашої інтелігенції, що виховались в атмосфері брошуркового раціоналізму і нігілізму, дивними видадуться такі факти: В епархії вестмінстерській в Англії 120 молодих проповідників (в тім числі 40 жінок) виголошує на вулицях, площах і бульварах католицькі проповіді. Що неділі в льондонськїм Гайдепарку десятки цих проповідників по черзі промовляють від ранку до пізнього вечора. Замітні ті факти ще й тим, що найкультурніша, англо-саксонська раса веде перед у релігійнім ренесансі, який започаткував *нову епоху* в історії Європи і людства — епоху, яка витворить на руїнах безбожної цивілізації XIX. і XX. ст. нову культуру на релігійних основах.

Подібне діється у всіх краях західньої Європи. Всюди відбувається мобілізація воїнів Христа і Його Церкви — всюди лунає клич: „Переходимо до наступу — щоб направити все від основ —

все, що знищила безбожна цивілізація XIX. і XX. ст.“ І цей релігійний ренесанс чуда творить. Передові уми, виховані в раціоналізмі і лібералізмі, під впливом нових часів, навертаються до Бога. Як приклад хай послужить лявреатка літературної нагороди Нобля, норвезька письменниця пані Сігрід Ундсет. Коли вона на вернула в р. 1924 на Божую путь, звернула своє письменницьке перо проти раціоналізму. А коли в р. 1929 їй, як лявреатці Нобля виплачено 600.000 фр., то вона цілу ту суму віддала на харитативні цілі: 100.000 фр. одержало тов. взаємної помочі незасібних письменників, а 500.000 фр. віддала вона на фонд милосердя убогих дітей.

V.

Що знаменує цей новий зворот людської думки до релігії? Безкомпромісовість! Він не признає ніяких середних доріг, ніякого латання дір. Так само, як безкомпромісове було християнство у своїх початках. Бо тільки своєю безкомпромісовістю могло воно освітити тьму, яка настала по упадку античного світу, — тільки безкомпромісовістю опанувало воно хаос і перетворило його в космос.

Основний закон релігійного ренесансу: „Бог має наново стати центром усього нашого життя, нашої думки, нашого чуття, одинокою нашою мрією, одинокою нашою надією і упованням“ (Бердяєв). І тут компромісу нема! Хто хоче іти з духом нового часу, *мусть* мати віру й ідею. Релігія не може бути приватною справою, як цього бажала собі цивілізація XIX. і XX. ст. — релігія не може бути автономна і не можуть бути автономними всі інші сфери культури. *Релігія знову стає в вищій ступені загальною, спільною і рішальною справою громадянства. Це є теократія нових часів.*

Їй може протиставитись тільки *сатанократія*, тільки релігія антихриста, яку визнають большевики (правдиві марксісти). Бо большевизм є вірою, він претендує стати вірою людства, але вірою не в Бога, а в діавола. Також большевизм бажає витворити релігійне громадянство і релігійну культуру — взагалі ціле людське життя підчинити релігії діавола, релігії антихриста.

Отже рівночасно з ренесансом релігії Бога — большевизм започаткував ренесанс релігії сатани. В тій боротьбі, не буде неутральних, які вагали б ся між небом і пеклом, які казали би „моя хата з краю“, які світили би Богові свічку, а чортові огарок, зглядно — чортови свічку, а Богови огарок. Ні! Aut — aut. Тер-

tium non datur! Або до Бога, або до діявола! Безрелігійности, релігійної неутральности, релігійного індуферентизму не може бути. Нема місця для людей, що хотіли б на двох стільцях сидіти, як це діялось дотепер.

Безкомпромісовість і радикалізм по обох боєвих сторонах! Тут радикалізм добра — там радикалізм зла! І в боротьбі обі сторони будуть ставити рубом питання у всіх громадських справах — в справі школи, подружжя, родини, політики, власности, правного ладу ітд. Який же тут компроміс можливий? Всі ті проблеми можуть бути розв'язані, або по законах релігії Бога, або релігії діявола. „Aurea mediocritas“ тут неможлива.

По обох сторонах приготування до боротьби. Обі сторони *перевиховуються* так, щоб виступ до бою був одним поривом, одним почуттям, одним одушевленням і одною радістю. При перевиховуванню переводиться переоцінка всіх цінностей. Багато з того, що цивілізація ХІХ. і ХХ. ст. перецінила, тратить тепер свою вартість, або цілком, або частинно. Навпаки, що обезцінене було перед війною — тепер приходить до своєї вартости.

VI.

Супроти того духового перевороту, тепер зовсім інше значіння мають терміни: „поступ“, „поступовий“ — „реакційність“, „реакційний“.

Яке ж значіння тих термінів?

Творчий рух вперед, з узглядненням вимог нових часів — це „поступ“. Нехтовання творчого руху вперед, недобачування вимог нових часів і бажання реактивувати минуле, повернути до перестарілих ідей і пережитків в устрою суспільного життя — це „реакційність“.

До всесвітньої війни, вільнодумство і безрелігійність в сфері духового життя, а соціалізм в сфері суспільного життя — називано „поступом“. Все те, що стояло в опозиції до вільнодумства, безрелігійности, соціалізму, було „реакційністю“.

Нові часи переводять також переоцінку тих термінів відповідно до змін, яким піддається людська думка і людське життя під впливом релігійного ренесансу.

Тому нині „поступовим“ є той, що релігійно відроджується, має ясно скристалізовану ідею релігійну і зі становища релігійного бажає регулювати людське життя. А хто бажає вернути до недавно минулого, до раціоналістичної освіти, до безбожности довоєнної епохи — взагалі, хто хоче удержатись на принципах

XIX. ст., вернутись до ідей того ж століття — той є чоловіком відсталим, „реакціонером“.

Приклади: Коли падав античний світ, то поступовцями не були ті письменники, філософи ітд., що намагались вернутися до ідей старинного світу, які саме розкладались — вони були реакціонерами. Поступовцями були Отці Церкви, бо тільки вони були людьми будуччини, тільки вони творили нове життя, кероване ясною християнською ідеєю.

У нас майже через півстоліття „драгоманівщина“ уважалась „поступом“. В останнім десятиліттю наступила переоцінка „драгоманівщини“, і її ідеологію загал вважає дуже шкідливою, як під оглядом релігійним, так і під оглядом національно-державницьким. Отже, хто бажає нині вернути до ідеології драгоманівщини, цей є реакціонером, а не поступовцем. Бо драгоманівські ідеї тепер гниють і розкладаються. І слушно останніми часами назвали „живим мерцем“ одного драгоманівця, котрий пробував боронити драгоманівської ідеології.

Українська молодь, яка в рр. 1909. і 1913. улашувала анти-релігійні конгреси, а врешті робила спробу організувати віросповідну громаду — уважалась тоді „поступовою“. Нині учасники тих конгресів назвали б реакціонером кожного з національної молоді, хто бажав би тепер таке саме робити. Тому смішною є резолюція одного нашого соціалістичного гуртка, який при кінці минулого року в тій же резолюції „констатував“ зріст „реакційности“ серед нашого громадянства, розуміючи під тою „реакційністю“ відворот нашого громадянства від раціоналістичних і соціалістичних ідей довоєнної доби.

Нині поступовцем є той, що має віру і християнську ідею.

Нині радше большевиків можна б назвати „поступовцями“, бо вони мають віру — віру діявольську, але віру. Мають вони і ясно скристалізовану ідею. І тою кріпкою вірою діявольською і ясно скристалізованою ідеєю побідили всіх, що ніякої віри й ідеї не мали, як також перемогли всяких соціалістичних фарисеїв та садукеїв, що на вірі й ідеї діявольській спекулювали. А большевизм спекуляції не терпить, як і кожна віра й ідея, навіть діявольська.

Большевиків можуть побідити тільки ті, що мають кріпку віру в Бога і ясну ідеологію християнську, яка поведе їх до побіди над сатанократією і до реалізації євангельської правди в життя.

VII.

Як кожне нове життя, так і кожна нова історична епоха родиться серед мук. Тому антракт нової епохи страшний. Україна і Росія переживали і переживають часи такої варваризації, як за Вандалів і Гунів. І на тім не кінець... Фільософи кажуть, що ще переживе людство страшніші часи, як пережила Росія й Україна від р. 1917.

Християнство на Україні ніби в упадку. Але це ілюзія! „Переслідування — пише М. Бердяєв — ніколи не були страшні для християнства. Переслідування є для Церкви кориснішими, ніж насильне покровительство. В переслідуваннях християнство кріпшало і росло. Релігійні переслідування революційної епохи чинять якостевий добір. Християнство наново вимагає від вірних синів своїх здатности до жертв. І та здатність в стихії революції виявилась“...

Тому оманом є упадок Церкви на Україні. Там Церков тільки назовні понижена і розбита, т. є. зовнішня управа і зовнішній устрій Церкви зруйновані (нпр. знесення Київської Митрополії, замкнення монастирів і церков, конфіскація церковного майна ітд.). Але у внутрі Церков скріпилась і возвеличилась. Її містичні основи нетільки не захитались, але зміцніли від цементу, яким є кров українських мучеників, що сміло ставали в обороні віри, а опісля по геройськи йшли на розстріл за Боже діло. Збудився у них дух наших предків „з насіння Яфетового“, котрі вміли боронити віру і вмирати за неї!

Як зима ледовими оковами морозить ріку на поверхні, так большевизм назовні наложив кайдани на християнську релігію. Але як під льодом пливе вода, і то чистіша, як в теплій порі року, бо не закаламучена брудом — так і на Україні в душах мільонів наступило релігійне відродження і релігійне поглиблення. Суворі обставини екзистенції, непевність життя і близькість смерти, заник всіх зовнішніх ілюзій і утрата всього земського майна, яке поневолювало духа — все те наворачтає до релігії, до Бога.

Інтелігенція, яка в великій мірі через ціле століття була ворогом віри і проповідувала атеїзм, починає наворачтатись до Церкви. *Отже переживає і Велика Україна релігійний ренесанс і то в глибині духового життя.*

VIII.

А в нас, на західно-українських землях? Зворот до релігії очевидний на кожному кроці. Бо тільки подумайте! Чи можливе.

було у нас перед війною оснування Українського Католицького Союзу з таким аплявзом цілого громадянства? Ні! Навіть неможливе було це перед 5—10 літами. Щойно цього року справа дозріла! Щойно цього року подоптана у нас „драгоманівщиною“ релігійна ідея піднялась і люди обєднались до спільної праці для добра Церкви і Вітчизни. І в нас релігійний ренесанс, і в нас розпочалась *нова епоха*.

Ця духова революція серед нашої провідної верстви, інтелігенції, доконується поволі, але консеквентно. Як реконвалєсцент по тяжкій недузї приходить помалу до здоровля, так помалу приходить невірюща частина нашої інтелігенції до пізнання Божої правди. Бо недуга її, звана „драгоманівщиною“ була також дуже тяжка.

Вона пізнає, що вона, *невірюща* між глибоко вірущими народніми масами, не мала душевного контакту з тими ж масами. Між нею, а народніми масами стояв височезний мур нещирости й облуди в релігійній справі. Наша інтелігенція між народніми масами була вороною між павами, була сухою гилякою на зеленім народнім дереві. Мало того! Значна часть нашої інтелігенції пропагандою „драгоманівщини“ між народніми масами ту прекрасну зелень віри оббивала. Оббивала її вульгарно, по простацьки, як збиточники камінюками оббивають зелень і цвіт дерева.

Врешті пізнає наша інтелігенція, що своїм безвірством вона пірвала звязки з Українською Нацією і її традицією. Бо нацією не є ми, себто лише нинішнє живуче покоління. Нацією є велика історична цілість, в неї входять всі українські історичні покоління, не тільки живучі, але і померші, і батьки, і діди, і прадіди наші. Українська Нація — це тисячлітний народ, котрий через св. Володимира Великого християнство прийняв, котрий величаві храми на славу Божу будував, котрий своїх козаків, тих лицарів Хреста Святого, як авангард християнства в боротьбу з невірними посилав і через них в обороні Христової віри свою кров проливав, котрий у своїх церковних брацтвах незломно з вірою і своєю національну культуру боронив, котрий в часах національного упадку, Церков і віру, як одиноке національне сокровище, зберігав, котрий врешті своє національне оновлення під омофором Церкви і духовенства доконав...

Частина укр. інтелігенції, одурманена чадом безвірства, перрвала звязок теперішности з минувиною, з 1000-літною українською традицією. *Як-же та інтелігенція могла з пієтизмом*

відноситись до предків, коли вона всі найідейніші пориви предків в обороні віри і національності уважала історичною помилкою, бо віру уважала вона забобоном? Для неї предки й їхні ідеали були чужі і незрозумілі. Не розуміла вона і месіянстичної нашої ідеї „Святої Русі“, бо не горіла вірою предків. Ця інтелігенція винайшла собі нових божків, Маркса й „Інтернаціонал“. А ці ложні божки довели нас до нинішньої трагедії...

В тій трагедії відкрились всі блуди наші і гріхи. Каяття загальне. І отсе каяття веде нас в нову епоху, яка ідеєю Христа злучить нас з нашими предками і їх ідеалами і без лукавства об'єднає нас з народними масами.

І тоді наші національно-державницькі невдачі не будуть страшні. *Бо на почві чистої, ясної, безкомпромісової ідеї Христової, об'єднуючої увесь нат народ, зросте чиста, ясна, безкомпромісова ідея національна, спільна для цілого нашого народу.*

І вона переможе... Настане тоді також *нова епоха* національно-державного життя України...

Курдидик Ярослав.

Осанна сонцю!

Готики-смереки, потяті нерівно...

...десь сонце мешкає в палатах...

Дивиться крізь вікна у зелених соснах,
проходиться лісом у золотих шатах.

— Ах! То кохане, живородне сонце!..

Десь то Господь сонце запрягав до плуга

Та орав ним завжди на скоросвіт рано —

Кланялися скиби і клалися в смуги

(... А поганяв коні рум'яний світанок)

Божому сонцю!... Бо сонце орало...

Ой грало сонце на золотих струнах!..

На крилах акорди буяли далеко —

Танцювали лози, гомоніли дуби,

Мандрували сосни, як турки до Мекки,

Щоби поклонитись золотому сонцю...

Співали тополі, хилили корони —

Били віти тінню по свіжій рілі,

І шевеліли так маєстатично:...

Прийми од нас, сонце, належні поклони

з підніжжа твогого:

„з Землі!...“

